

ktüel Arkeoloji

Kasım - Aralık 2017 / 60 / 35 TL / Kıbrıs 12,5 TL

10. yıl

#TürkiyeninArkeolojiDergisi

60. sayı

Uygarlığı yeniden yazmak

ANADOLU'DA

YENİ
KESİFLER

Beşiktaş Kazıları
Aşıklı Höyük
Karkamış
Kanlıtaş Höyük
Van Kalcsi
Zeus Bronton

Tüpras

MERSİN'DE GEMİ BATIKLARI - NICOMEDIA LAHİTLERİ - AIGAI - SMYRNA - DOMUZTEPE - SOĞMATAR - TRIPOLIS - ÇATTEPE

İÇİNDEKİLER

06 ERKAN KONYAR

Van Karesi Höyüğü'nde Köpek Gömüsü

08 NICOLÒ MARCHETTI

Karkamış'ın Hitit Dönemi Yeni Keşiflerle Aydınlanıyor

10 MEHMET ÖZHANLI

Pisidia Antiocheiası: Men Tapınağı ve Kutsal Alanı

14 HAKAN ÖNİZ

Mersin'de 18 Yeni Antik Gemi Batığı

18 YUSUF ALBAYRAK, S. İREM MUTLU, SEMİH MUTLU

Soğmatlar Nekropolünde Yeni Keşifler

20 GEZİ YAŞAM KAYA

Aığal: Keçilerin Hükümünde bir Medeniyet

24 YUSUF SEZGİN

Aığal: Yuntdağının Güzeli

28 HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK, ABDURRAHMAN AKTAŞ

Zeus Brontan Kült Alanı

30 MİHRİBAN ÖZBAŞARAN, GÜNEŞ DURU

Aşıklı Höyük

36 BAHADIR DUMAN

Tripolis Ad Maeandrum

40 ZAFER DERİN

Yeşilova Höyüğü

44 HALİL TEKİN

Domuztepe

50 FULYA DEDEOĞLU, HASAN HÜSEYİN BAYSAL

Eksinöyük Kazıları

54 RIDVAN GÖLCÜK

Nicomedia Uyanıyor

58 AKIN ERSOY

Dün-Bugün: Smyrna-Izmir

64 ALİ UMUT TÜRKCAN

Kanıttaş Höyük

70 MEHMET İŞIKLI, BUKET BEŞİKÇİ

Ayanis Karesi Podiyumlu Salonu

74 SERGİ

Likya Pentekonterleri ve Apollonları

78 RÖPORTAJ

Zeynep Kızıltan ile Beşiktaş Metro Kazıları ve İstanbul Üzerine

88 HALUK SAĞLAMTİMUR, İNAN AYDOĞAN

Çatıtepe Höyük

94 İŞİL ÖZSAİT-KOCABAŞ

Yenikapı 12: Marmara Denizinde Bir Orta Çağ Teknesi

98 HALUK SAĞLAMTİMUR, METİN BATIHAN

Başur Höyük

102 HAMZA EKMEN, GÜLDEN EKMEN, GÖKHAN MUSTAFAOĞLU, ALİ GÜNEY

İnönü Mağarası

Yuntdağı'nın Güzeli

AIGAI

Aigai, alışılmış Hellen yerleşimlerinden farklı olarak, Ege Denizi'ne nispeten uzak, dağlık bir coğrafyada, antik ismi Aspendos olan Yuntdağı'nda kuruludur. Kuzeyindeki Bakırçay (antik Kaikos) tarafından sulanan Pergamon ve güneyindeki Gediz (antik Hermos) tarafından sulanan Sardeis ve Spil Magnesia'sının ovalık, verimli topraklarının aksine, Aigai'nin dağlık arazisi tarıma pek elverişli değildir. Gene de Aigai'iler kıyıya uzak, verimsiz, dağlık bu coğrafyada görkemli bir Hellen kenti kurmuş ve arkeolojik çalışmaların bize gösterdiği üzere bu kenti 1000 yıl boyunca ayakta tutmuşlardır.

Aigai'nin kurucuları, antik yazarların aktardığına göre MÖ 2. binyıl sonlarında Kıta Yunanistan'dan Lesbos ve Anadolu'ya göçmüş olan Aiollerdir. Bu halkın Anadolu'da yerleştiği bölge, Antik Çağ'da Aiolis olarak adlandırılmaktadır. Aiolis'in kuzey sınırı Edremit Körfezi, güney sınırı ise İzmir Körfezi'dir. Aiollerin ilk yerleşimlerini kıyıda kurdukları, Aigai'nin bulunduğu iç bölgeye ise daha sonra yayıldıkları söylenebilir. Kentte yürütülen arkeolojik çalışmalar şimdilik, Aigai'nin kuruluşunun MÖ 8. yüzyıl sonlarında olduğunu göstermektedir. Aigai'nin Hellenistik ve Roma yapıları, kentin erken tabakalarını neredeyse tamamen tahrip etmiştir. Bununla birlikte anakaya çukurlarında ele geçirilebilen Geç Geometrik ve Orientalizan buluntular, MÖ 8. yüzyıl sonlarına aittir. Aigai

Nekropolisinde tespit edilmiş en erken mezarlar da aynı döneme tarihlenmektedir. Aigai adının etimolojik olarak keçi ile olan bağı, kent sikkelinde sıklıkla kullanılan keçi sembolü, epigrafik kanıtlar ve günümüzde hala temel üretim faaliyeti hayvancılık olan köyler barındıran Yuntdağı'nın coğrafi yapısı; Aigai'nin ekonomisinin MÖ 8. yüzyıldan itibaren hayvancılığa dayandığını kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde göstermektedir.

Aigai'de günümüzde görülen anıtsal yapıların çoğu Hellenistik Döneme aittir. Bu yapılardan öne çıkanlar Agora Binası, Bouleuterion, Gymnasion, Tiyatro, Apollon ve Athena tapınaklarıdır. Kazısı tamamlanmış olan Bouleuterion, iyi korunmuş durumuyla orijinal mimarisini gözler önüne sermektedir. Bouleuterion'da yürütülen çalışmalar sonucunda yapının altında erken bir evre daha olduğu tespit edilmiştir. Her iki yapının da inşalarına başlarken yapılmış ritüellere ait sunu çukurlarından ele geçen buluntular, kentteki epigrafik eserler ve bölgenin tarihi göz önünde bulundurulursa, erken Bouleuterion'un MÖ 3. yüzyıl başlarına, üstündeki yeni Bouleuterion'un ise MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu anlaşılmaktadır. Bouleuterion kazıları sırasında tanrıça Hestia Bollai'a'ya ait bir heykel ve Bouleuterion'un inşasına katkı sağlamış Diaphenes-Antiphanes Ailesi'nin altı üyesine ait heykeller bulunmuştur. Kentin önde gelen bu altı yurttaşının heykelleri, haklarında olağandışı şekilde çok bilgiye erişebildiğimiz sıra dışı bir buluntu grubu oluşturmaktadır. Manisa Arkeoloji Müzesinin tekrar faaliyete geçmesi ile bu heykeller günümüz insanlarının önüne çıkacak ve hikayelerini anlatacaklardır. Hellenistik Döneme ait bir diğer önemli yapı, ön cephesi üç kat yüksekliğinde ve 80 m uzunluğunda korunmuş olan Agora Binası'dır. Kentin ziyaretçilerini heybetiyle etkileyen bu binaya, Aigai yakınındaki Yuntdağı Köşeler Mahallesi'nin halkı da "Koca Yapı" ismini vermiştir. Üç katlı Agora Binası'nın en üst katı, agoraya açılan bir stoadır. Orta katı depolama mekanı olarak işlev görmüş olan yapının alt katında ise 12 dükkan bulunmak-

2017 yılında açığa çıkarılan Athena Kutsal Alanı. ©Aigai Kazı Arşivi

Ada 1. Sanayi Mahallesi'nde ortaya çıkan yapı kalıntıları. ©Aigai Kazı Arşivi

tadır. Hepsi birer ön ve arka odaya, ayrı birer giriş ve bazıları vitrin ve tezgah olarak da kullanılmış kepenkli birer pencereye sahip olan bu dükkanlardan birinin kazısı tamamlanmıştır. Önümüzdeki kazı sezonlarında diğer dükkanların kazısının ve Agora Binası'nın konservasyonunun yapılması planlanmaktadır.

Hellenistik Dönemde MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısında Aigai'de aralarında Bouleuterion ve Agora Binası'nın da olduğu görkemli yapıların inşasının gerçekleştirildiği, kentin nüfusunun ve zenginliğinin arttığı görülmektedir. Her döneme ait farklı mimari ve işlevsel özelliklerini teşhir eden,

iyi korunmuş Aigai surları da kentin bu dönemde genişlediğini göstermektedir. Kentin bu tarihte adeta parlamasının sebepleri, aynı dönemde Roma'nın da desteğiyle bölgenin süper gücü olan ve Aigai'nin hemen kuzeyinde başkenti bulunan Pergamon Krallığı'yla kurulan iyi ilişkiler, II. Prusias'tan alınan savaş tazminatı ve Aigai'nin kendi ekonomik faaliyetleri olmalıdır. Aigai'nin Hellenistik yapılarında ve kent planlamasında Pergamon etkisi çok belirgindir. Hatta Aigai için "Küçük Pergamon" da denmektedir. Pergamon'un Aigai'ye sundukları karşılığında Aigai'den iyi bir dost ve müttefik olmasını istediği açıktır. Ayrıca Aigai Pergamon'a ve diğer merkezlere çeşitli ürünler de satmış olmalıdır. Temel geçim kaynağı hayvancılık, özellikle de keçi yetiştiriciliği olan Aigai'nin; Hellenistik Dönemde de deri, dokuma ve kemik ürünler satmış olduğu söylenebilir. Ünlü kütüphanesinde parşömen kullanan ve parşömenin yaratıcısı olarak anılan Pergamon'un, parşömeni Aigai'ye ürettirmiş olması ya da en azından hammaddesi olan deriyi, halkı çobanlıkla geçinen Aigai'den almış olması da akla yatkındır.

Aigai, Roma Döneminde de bir kent olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde kentin tiyatrosu geliştirilmiş, kentte hamamlar inşa edilmiştir. Aigai, MS 17 yılındaki büyük depremde zarar gören ve İmparator Tiberius'un yardımlarından faydalanan Asia Eyaleti kentlerinden biridir. Aigai'deki kazı çalışmalarında Tiberius'a bu sebeple ithaf edilmiş bir şükran yazıtı da ele geçirilmiştir. Roma Dönemine ait kazısı yapılmış en önemli alan, kazı ekibi tarafından Ada 1 olarak adlandırılan bir sanayi mahallesi'dir. Bu alanda bir demirci atölyesi, dokuma tezgah ağırlıkları, boya maddeleri, yarı işlenmiş kemik aletler, bol miktarda öğütme düzeneği ile olasılıkla tabakhaneler ve dokuma atölyelerinde kullanılmak üzere idrar ve dışkının biriktirildiği bir kamusal latrina tespit edilmiştir. Bu yapı topluluğunun MS 3. yüzyılın ikinci yarısında kapıları duvarlarla örülerek ve içindeki üretim donanımları istiflenerek boşaltıldığı anlaşılmaktadır. Aynı tarihlerde kentin genelinin de benzer şekilde terk edildiği görülmektedir. Bu durum bölgedeki Barbar akınları ile uyumludur. Aigaililerin kentlerine geri dönme umuduyla ayrıldıkları, ancak geri dönmedikleri veya dönemedikleri anlaşılmaktadır.

Bizans Döneminde Aigai'de kasaba boyutunda bir yerleşim vardır. Bu dönem insanları, eski kentten kalan geri dönüştürülebilir veya satılabilir malzemeyi toplamışlar, bunun için kentteki yapıları yıkmış ve enkazlarını karıştırmışlardır. MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen bir kilise ve Aigai'nin çeşitli yerlerine serpiştirilmiş basit mimari yapılar bu döneme aittir. MS 13. yüzyıldan sonra ise Aigai'de herhangi bir yerleşim faaliyeti bulunmamaktadır.

Aigai'deki ilk bilimsel çalışmalar 19. yüzyıl sonlarında Alman ve Fransız araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Bu dönemde Osman Hamdi Bey de Aigai'yi ziyaret etmiştir. Bu çalışmalardan sonra Aigai 100 yıldan uzun süre kaderine terkedilmiştir. 2004 yılında Aigai'deki bilimsel çalışmaları yeniden başlatan Prof. Dr. Ersin Doğer, 2016 kazı sezonunun ardından emekli olmuş ve kazı başkanlığından çekilmiştir. 2017 yılı çalışmaları ise Manisa Müzesi başkanlığında, Yrd. Doç. Dr. Yusuf Sezgin bilimsel danışmanlığında yürütülmüştür. 2017 yılı çalışmaları Athena Kutsal Alanı, Nekropolis ve antik yol güzergahı üzerinde yoğunlaşmıştır. Athena Kutsal Alanı'ndaki çalışmalar sonucunda, daha önce kısmen görünen bir tapınağın, bir sunağın ve kutsal alanı sınırlayan stoanın kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Önümüzdeki sezonlarda bu yapılar üzerinde detaylı kazı çalışmalarına geçilmesi planlanmaktadır. 2015 yılından beri Aigai Nekropolis'i'nde sürdürülmekte olan uluslararası ve multidisipliner projeye 2017 yılında da devam edilmiş ve Nekropolis'in neredeyse tamamında yüzey araştırması gerçekleştirilerek toprak üstünde görülebilen mezarlar belgelenmiştir. Seçilen bazı örneklerde kazı çalışması yapılmıştır. Proje kapsamında ayrıca jeofizik, antropoloji ve paleopatoloji çalışmaları da yürütülmüştür. Kentin içindeki ve çevresindeki yolların tespiti ve kazısına yönelik çalışmalara da 2017 yılında devam edilmiştir. Bu sayede hem kentin planını ve çevresiyle olan ilişkisini daha iyi anlamak mümkün olmakta hem de kentin ziyaretçiler tarafından daha rahat, üstelik 2000 yıllık orijinal yollar kullanılarak gezilebilmesi sağlanmaktadır. 2017 yılında kentin havadan ve yerden fotogrametrik taramaları yapılmıştır. Kentin ve yapılarının üç boyutlu modelinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar sürmektedir. 2017 yılında yürütülen çalışmaların bize en önemli olanları, Aigai'de 2004 yılından beri harcanan emeğin ve gösterilen bilimsel çabanın sonucunda

ortaya çıkan bilginin bilim camiasına ve topluma aktarılabilmesi amacıyla kazı ekibinin yayına hazırlamakta olduğu kitaplara yönelik çalışmalarımız ve yerel halka yönelik sürdürdüğümüz bilgilendirme faaliyetleridir.

Aigai'nin Hellenistik Dönem yapılarında ve kent planlamasında Pergamon etkisi çok belirgindir. Hatta Aigai için "Küçük Pergamon" da denmektedir. Pergamon'un Aigai'ye sundukları karşılığında Aigai'den iyi bir dost ve müttefik olmasını istediği açıktır.

Agora binasının kar altındayken görünümü. ©Aigai Kazı Arşivi

Thyatros İtalya Döneminde eklenmiş vomitorium. ©Aigai Kazı Arşivi